

УДК 821.09(477.53)Загайко П.:37.091.4
DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2178113>

ВІКТОРІЯ ОПАНАСЕНКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2490-8625>

(Полтава)

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕТРА КУЗЬМИЧА ЗАГАЙКА (1928 – 2013 рр.)

Стаття присвячена висвітленню змісту і своєрідності педагогічної діяльності відомого вітчизняного педагога-просвітника Петра Кузьмича Загайка. Працюючи у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка, П. К. Загайко органічно поєднував викладацьку, науково-дослідну та громадсько-просвітницьку діяльність; проводив дослідження у галузі літературознавства, мовознавства, педагогіки і педагогічної майстерності; сприяв розвитку української літератури й утвердженню української національної ідеї на Полтавщині у другій половині ХХ століття.
Ключові слова: *Петро Загайко, Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка, педагогічна діяльність, українська література, освіта.*

Постановка проблеми. Національна система освіти переживає період масштабних і глибоких змін, зумовлених новими тенденціями у розвитку суспільства. Демократичні процеси в Україні потребують її оновлення з урахуванням досягнень вітчизняної педагогічної науки і практики. Саме тому сьогодні одне з провідних місць в історико-педагогічних дослідженнях посідає творча спадщина освітніх діячів, які розвивали й оберігали українську педагогічну культуру, а також брали активну участь у становленні національної системи освіти України.

До таких педагогів-просвітників належить Петро Кузьмич Загайко (1928–2013 рр.) – талановитий педагог, відмінник народної освіти, учений-філолог, багатогранна діяльність якого була присвячена збереженню національних культурних цінностей, розвитку української мови та літератури, вихованню свідомих громадян-патріотів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснений нами аналіз історико-педагогічних джерел свідчить про те, що педагогічна діяльність Петра Загайка не була предметом глибокого вивчення. Окремі аспекти педагогічної діяльності науковця висвітлено у публікаціях В. А. Мелешко та Г. І. Радько.

Метою дослідження є розкриття змісту та своєрідності педагогічної діяльності Петра Загайка.

Виклад основного матеріалу. Петро Кузьмич Загайко народився 13 липня 1928 року в с. Підлісне (з 1991 року – с. Зіболки) Нестеровського району Львівської області у сім'ї селян-патріотів України. Від народження майбутньому педагогові-просвітнику прищеплювалися любов до Батьківщини та відчуття єдиної України. Батько, Загайко Кузьма Дем'янович, був прикладом свідомого громадянина і справжнім взірцем для наслідування – очолював місцеву «Просвіту» імені Івана Франка, активно протидіяв політиці колонізації та проводив просвітницьку роботу серед односельців [4, с. 4]. Пізніше Петро Кузьмич продовжить справу, розпочату Кузьмою Дем'яновичем.

На жаль, у 1941 році під час наступу німців батько загинув; через рік трагічно загинула й мати, Загайко Олена Федорівна. Тоді Петро Кузьмич залишився з сестрою Марією, завдяки підтримці якої майбутньому педагогові вдалося отримати середню та вищу освіту.

Із 1935 по 1944 роках Петро Загайко навчався у Підліснянській семирічній школі. Із 1945 року продовжив навчання в Нестеровській середній школі, після закінчення школи, у 1947 році майбутній педагог вступив на українське відділення філологічного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка. За спогадами Петра Кузьмича, літературою він цікавився з дитинства. Уже тоді неабиякий вплив на формування його світогляду та життєвих орієнтирів, окрім громадсько-просвітницької діяльності батька, мала українська література: «Кобзар» Т. Г. Шевченка, «Холодний яр» Ю. Горліса-Горського та історичні повісті А. Чайковського стали

тими потужними чинниками, які вплинули на розвиток стійких національних переконань майбутнього науковця [4, с. 4].

Подальшому розвитку національного світобачення та літературних смаків студентів-філологів сприяла винятково багата бібліотека кафедри української літератури Львівського національного університету. Тут, під час навчання, Петро Загайко знайшов щирого приятеля – Дмитра Павличка, майбутнього відомого українського поета. Проте роки навчання в університеті були не легкими: свій відбиток наклали складні історичні події у тогочасній Україні. «Про умови здобування освіти свідчать такі факти. Із групи в 25 студентів трьох було заарештовано, шістьох виключено як політично неблагонадійних, а закінчили університет 16 осіб. Нема що говорити – усі навчальні курси базувалися на бетонній основі ленінсько-сталінської «науки». Проте нікому, ніколи й ніде не вдавалося вбити живого слова правди», – писав Петро Кузьмич у спогадах [4, с. 5].

Закінчивши у 1952 році з відзнакою університет, П. К. Загайко їде за призначенням працювати учителем у школу с. Богданівки Підволочиського району Тернопільської області [3, с. 2]. У грудні цього ж року він був зарахований до аспірантури Інституту суспільних наук АН УРСР за спеціальністю «Давня українська література», яку закінчив у 1955 році.

У грудні 1955 року П. К. Загайко був прийнятий на посаду викладача кафедри української літератури Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Він розробив і успішно викладав самостійний курс української літератури на російському відділі та спецсеминар на п'ятому курсі історико-філологічного факультету українського відділу, а також керував гуртком виразного читання.

Уже в цей час членами кафедри був відзначений високий рівень викладання, яким володів Петро Кузьмич. За словами колег, лекції та семінарські заняття педагог проводив на високому ідейному та науково-методичному рівні, завжди виявляючи вимогливість як до себе, так і до студентів. Та заслуженим авторитетом серед колег і студентів Петро Кузьмич користувався завдяки його безмежній любові до художнього слова та вболіванням за майбутнє української літератури, які надавали виразної емоційності та щирості його лекціям. «Викладач літератури повинен навчати студентів (й уміти сам!) наснажуватися висловленими автором почуттями, насолоджуватися красою кожного слова, кожної фрази, і тоді вони пізнають естетичну сутність художніх образів і велич закладених у них ідей. ... І ми, кому судилося йти його [Петра Кузьмича] стежиною, пам'ятаємо кредо наставника: «Якими б технічними засобами не оснащувалася лекція, головним знаряддям впливу на слухачів є слово викладача». Він тим словом володів бездоганно», – згадує Г. І. Радько, студентка, а згодом – колега й одна з послідовників Петра Загайка [8, с. 92].

Окрім основного матеріалу курсів, на лекціях і практичних заняттях Петро Кузьмич систематично знайомив студентів із новинками радянської літератури та приділяв багато уваги естетичному та патріотичному вихованню майбутніх учителів. У позалекційний час педагог організовував екскурсії до музеїв і походи в кіно, періодично відвідував студентські гуртожитки [1, арк. 114–119].

Викладацьку діяльність Петро Кузьмич поєднував з активною участю у громадській роботі інституту та просвітницькою діяльністю за його межами. Він виступав з доповідями на літературні, суспільні та методичні теми перед населенням і вчителями Полтави та області. Відомо, що наприкінці 50-х – на початку 60-х років XIX століття у багатьох містах України, включаючи Полтаву, почали створюватися так звані «громади» – культурно-просвітницькі організації, які своїм основним завданням уважали піднесення української культури та освіти. Активними діячами таких громад були письменники, учені, фольклористи, етнографи та мовознавці. Серед них був і Петро Загайко.

Із 1967 року, окрім курсу української літератури на російському відділі та спецсеминару з української радянської літератури на IV курсі українського відділу, Петро Кузьмич читав лекції з української літератури XIX ст. і радянської літератури на заочному відділі філологічного факультету. Цього ж року очолив літературну студію «Заспів» і став членом художньої ради інституту [7, с. 7].

Педагог проводив активну науково-дослідну роботу: співпрацював зі Львівською філією суспільних наук АН УРСР, систематично виступав із науковими доповідями на підсумкових конференціях інституту, досліджував проблеми вишівської та шкільної методики викладання укра-

їнської літератури, вивчав передовий досвід учителів області. На початку 1967 року Петро Кузьмич захистив кандидатську дисертацію на тему «Ідейно-художні особливості української поетичної літератури кінця XVI – початку XVII століть», окремі розділи якої опубліковано окремою книжкою [4]. Рішенням Ради Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка АН УРСР від 19 травня 1967 року П. К. Загайкові присуджено вчений ступінь кандидата філологічних наук [2, арк. 76]. У серпні 1970 року рішенням ради Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка педагога переведено на посаду доцента, а в липні 1979 р. – на посаду завідувача кафедри української літератури.

Як завідувач кафедри, Петро Кузьмич приділяв ще більше уваги підготовці майбутніх учителів української літератури. Він намагався частіше організовувати для студентів зустрічі з кращими учителями області, популяризувати серед членів літературної студії найвідоміші твори радянських письменників, виховуючи у майбутніх вчителів любов до літератури та своєї спеціальності, а також розвивав мовну культуру студентів-філологів. У результаті цього, у студентів збагатилася мова; вони все частіше та більш кваліфіковано використовували історичні факти, аналізуючи художні твори; виявляли самостійність у роботі з першоджерелами, текстами художніх творів і критичною літературою.

У 1982 році кафедра української літератури Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка під керівництвом Петра Загайка посіла перше місце в змаганні серед кафедр філологічного факультету. Цього ж року, за багаторічну сумлінну працю з виховання молоді, Петра Кузьмича нагороджено значком «Відмінник просвіти СРСР» та медаллю «Ветеран праці». Три роки по тому за досягнуті успіхи у навчально-виховній роботі, пропаганді ідей та теоретичної спадщини А. С. Макаренка серед студентів і громадськості міста педагога нагороджено медаллю А. С. Макаренка.

У цей же час педагог став членом методичної ради обласного товариства «Знання», яке відзначило досягнення Петра Кузьмича у методичній роботі та високий рівень професійної підготовки майбутніх учителів української літератури. Сам педагог своєю метою бачив виховання учителів-патріотів України і зазначав, що досягнення її передбачає виконання трьох головних завдань: «1) показати історичні шляхи і місце української літератури серед літератур світу, розкрити її глибоке коріння, неповторне обличчя, високий ценз естетичних і моральних цінностей; 2) засобами літератури впливати на пробудження у студентів історичної пам'яті, національної свідомості, протидіяти бездуховності й національному нігілізму, знешкоджувати, зрештою, насаджуваний офіціозом комплекс нижчезартності і провінційності, щоб не з чужинецькою пам'яттю ішли в майбуття; 3) домогтися того, щоб хоч частина студентів свідомо поставила перед собою питання: Хто ми? Яких батьків? Ким, за що закуті?» [4, с.9]. І цієї мети Петрові Кузьмичу завжди вдавалося досягти.

Пропрацювавши дванадцять років завідувачем кафедри української літератури, у зв'язку з досягненням пенсійного віку, у 1991 році педагог звільнився із займаної посади та був зарахований на посаду доцента.

У лютому 1997 року Петро Кузьмич звільнився з посади доцента кафедри української літератури за власним бажанням.

Причини свого звільнення він пояснив у статті «Чому я не можу працювати у Полтавському педінституті», надрукованій у «Полтавській думці» місяць по тому. За словами Петра Кузьмича, «у центрі України, в Полтаві, що була колискою нової української літератури, де ще живими є національно-культурні традиції, підняла голову українофобська реакція», завдання якої – «принизити духовні скарби українського народу, підкреслити їх другорядність, естетичну неспроможність» [6, с. 1]. Педагог не міг працювати в атмосфері, «в якій викладачі і студенти української філології почувають себе пасинками у своїй домівці» [6, с. 7]. Та він знав, що підготував для себе гідну зміну, яка захистить українські національні культурні цінності, збереже здобутки рідної кафедри та відновить її діяльність.

І все ж Петро Кузьмич тепло згадував роки роботи в інституті. «Кілька десятиліть мені пощастило працювати на кафедрі української літератури Полтавського педагогічного інституту. ... Ми, викладачі кафедри були людьми різних політичних переконань, але всіх нас єднала любов до України, до рідної мови, культури, літератури», – говорив він [6, с. 7].

Петро Кузьмич Загайко відомий в Україні та за її межами як автор понад 70 статей, посібників і монографій, а також редактор навчально-методичних посібників і монографій з педагогіки та педагогічної майстерності.

Проведений нами пошук дає змогу зробити висновок про те, що Петро Кузьмич Загайко свою педагогічну діяльність здійснював у другій половині ХХ століття на Полтавщині. Нами було встановлено, що працюючи на кафедрі української літератури Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, педагог сприяв утвердженню української національної ідеї, тому в основу своєї педагогічної діяльності поклав збереження національних культурних цінностей, розвиток української мови та літератури, а також виховання свідомих громадян-патріотів України. Однак, разом із тим, проведені нами пошуки не вичерпують усіх аспектів окресленої проблеми. Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо вивчення внеску Петра Загайка у розвиток теорії національного виховання, окреслення ролі педагогічної та просвітницької діяльності науковця в розбудові української національної культури, а також дослідження особливостей професійної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури у педагогічній спадщині П. К. Загайка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів Полтавської області. Ф. Р-1507 («Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка»), оп. 1, спр. 853, 175 арк.
2. Державний архів Полтавської області. Ф. Р-1507, оп. 1, спр. 1112, 175 арк.
3. Загайко Петро Кузьмич (Біографічна довідка) // Загайко Петро Кузьмич. Педагог. Літературознавець. Громадський діяч. Біобібліографічний покажчик : [упор. Г. І. Радько, Г. М. Білик ; заг. ред. О. В. Кулик]. – Полтава : АСМІ, 2003. – С. 2–3.
4. Загайко Петро. З думою про Україну / П. К. Загайко // Загайко Петро Кузьмич. Педагог. Літературознавець. Громадський діяч. Біобібліографічний покажчик : [упор. Г. І. Радько, Г. М. Білик ; заг. ред. О. В. Кулик]. – Полтава : АСМІ, 2003. – С. 4–9.
5. Загайко П. К. Ідейно-художні особливості української полемічної літератури кінця ХVI – початку ХVII століть : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 1967. – 11 с.
6. Загайко П. К. Чому я не можу працювати у Полтавському педінституті / П. К. Загайко // Полтавська думка. – 1997. – № 7 берез. – С. 1, 7.
7. Літературна студія «Заспів» філологічного факультету Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка // Рідний край : наук. публіц. худож.-літ. альманах / Полтав. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка ; гол. ред. В. Пащенко. – Полтава, 2000. – № 2 (3). – С. 7–10.
8. Радько Г. Фанатично залюблений у літературу / Г. Радько // Рідний край : альманах / гол. ред. М. І. Степаненко ; Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2009. – № 2 (21). – С. 92–98.

REFERENCES

1. Derzhavnyi arkhiv Poltav'skoi oblasti. F. R-1507 («Poltav'skyi derzhavnyi pedahohichnyi instytut imeni V. H. Korolenka»), op. 1, spr. 853, 175 ark.
2. Derzhavnyi arkhiv Poltav'skoi oblasti. F. R-1507, op. 1, spr. 1112, 175 ark.
3. Zahaiko Petro Kuz'mych (Biohrafichna dovidka) // Zahaiko Petro Kuz'mych. Pedahoh. Literaturoznaveets'. Hromads'kyi diiach. Biobibliohrafichnyi pokazhchik : [upor. H. I. Rad'ko, H. M. Bilyk ; zah. red. O. V. Kulyk]. – Poltava : ASMI, 2003. – S. 2–3.
4. Zahaiko Petro. Z dumoiu pro Ukrainu / P. K. Zahaiko // Zahaiko Petro Kuz'mych. Pedahoh. Literaturoznaveets'. Hromads'kyi diiach. Biobibliohrafichnyi pokazhchik : [upor. H. I. Rad'ko, H. M. Bilyk ; zah. red. O. V. Kulyk]. – Poltava : ASMI, 2003. – S. 4–9.
5. Zahaiko P. K. Ideino-khudozhni osoblyvosti ukrains'koi polemichnoi literatury kintsia XVI – pochatku XVII stolit' : Avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. – K., 1967. – 11 s.
6. Zahaiko P. K. Chomu ia ne mozhu pratsiuvaty u Poltav'skomu pedinstytuti / P. K. Zahaiko // Poltav'ska dumka. – 1997. – № 7 berez. – S. 1, 7.
7. Literaturna studiia «Zaspiv» filolohichnoho fakul'tetu Poltav'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka // Ridnyi krai : nauk. publits. khudozh.-lit. al'manakh / Poltav. derzh. ped. in-t im. V. H. Korolenka ; hol. red. V. Pashchenko. – Poltava, 2000. – № 2 (3). – S. 7–10.

8. Rad'ko H. Fanatychno zaliublenyi u literaturu / H. Rad'ko // Ridnyi kraj : al'manakh / hol. red. M. I. Stepanenko ; Polt. derzh. ped. un-t imeni V. H. Korolenka. – Poltava, 2009. – № 2 (21). – S. 92–98.

IVIKTORIIA OPANASENKO

PEDAGOGICAL ACTIVITY OF PETRO KUZMYCH ZAHAIKO (1928 – 2013)

The article is devoted to elucidation of the essence and peculiarities of pedagogical activity of Ukrainian pedagogue and enlightener Petro Kuzmich Zahaiko who is famous in Ukraine and abroad as the author of more than 70 research articles, manuals and monographs, the editor of research studies and monographs in the field of teaching skills and pedagogics.

It is accentuated that pedagogical activity of P. K. Zahaiko was inseparably linked with his working during almost half a century at Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute. Working at first as a lecturer and later as an assistant professor and a head of the chair of Ukrainian literature P. K. Zahaiko combined teaching, research, social and elucidative activities; investigated literature, language and pedagogical problems; contributed to the development of Ukrainian literature and promoted Ukrainian national ideas in the Poltava Region in the second half of the XX century.

It is established that during different time periods P. K. Zahaiko was a head of the literary group and the literary school «Zaspiv», and a member of the institute art board and the methodics board of regional association «Knowledge»; he worked with Lviv social sciences branch of Academy of Sciences of USSR and was a member of so-called «communities» (cultural and elucidative organizations the principal purpose of which was the development of Ukrainian culture and education). For the long and distinguished education of youth the pedagogue was conferred a decoration with a badge «Excellent worker of national education of the USSR» and a medal «Labour veteran». For the achieved progress in the field of pedagogical activity, popularization of ideas and theoretical heritage of A. S. Makarenko among the students and public the pedagogue was conferred a decoration with A. S. Makarenko medal.

It is proved that P. K. Zahaiko contributed to the affirmation of Ukrainian national ideas. That's why his pedagogical activity was on the retention of national cultural valuables, the development of Ukrainian language and literature, and education of conscious citizens and patriots of Ukraine. The multilateral activity of pedagogue and enlightener was one of the powerful factors of Ukrainian national and cultural revival in the second part of the XX century.

Key words: *Petro Zahaiko, Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute, pedagogical activity, Ukrainian literature, education.*

Одержано 12.09.2018р.